

سنجش و رتبه‌بندی میزان توسعه و فقر در استان خوزستان

سعید امانپور*

الیاس مودت**

تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۰/۲۳

تاریخ دریافت: ۹۲/۰۲/۲۰

چکیده

امروزه کشورهای در حال توسعه به منظور تقویت زیربنای اقتصادی- اجتماعی، رهایی از وابستگی، رفع عدم تعادل‌های منطقه‌ای و در نهایت نیل به توسعه منطقه‌ای پایدار، نیازمند شناسایی و نحوه توزیع امکانات، تسهیلات و منابع می‌باشند. بنابراین، ابعاد گوناگون و پیچیدگی موضوع ضرورت شناخت میزان توسعه را بیان می‌کند. پژوهش حاضر با ماهیت نظری- کاربردی و روش مطالعه آن، ترکیبی از روش‌های توصیفی- تحلیلی بوده که هدف اصلی آن، شناخت میزان توسعه یافتگی استان خوزستان در شاخص‌های ترکیبی می‌باشد. اطلاعات آماری شاخص‌های منتخب به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۸۹ به روش کتابخانه‌ای جمع‌آوری و با استفاده نرم افزارهای GIS و Excel در قالب مدل TOPSIS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد: میزان توسعه و فقر در تمام شهرستان استان یکسان نمی‌باشد، زیرا مقدار TOPSIS به دست آمده در شهرستان اهواز برابر ۰/۹۲۶ درصد به عنوان توسعه یافته‌ترین شهرستان استان، میانگین مقدار TOPSIS شهرستان‌های ایذه، بندر ماهشهر، شوش، شوشتر، اندیمشک، آبادان، شادگان، دزفول و بهبهان برابر ۰/۱۷۶ درصد دارای وضعیت نیمه توسعه، میانگین مقدار TOPSIS شهرستان‌های دشت‌آزادگان، باغملک، رامهرمز، خرمشهر، مسجد سلیمان و امیدیه برابر ۰/۰۹۲ درصد به عنوان شهرستان‌های نیمه محروم و در نهایت میانگین مقدار TOPSIS شهرستان‌های لالی، گتوند، اندیکا، هویزه، هندیجان، رامشیر و هفتگل برابر ۰/۰۳۲ درصد به عنوان شهرستان‌های محروم (برخورداری از حداقل شاخص‌های مثبت و حداکثر شاخص‌های منفی مورد مطالعه) را در استان دارا می‌باشند.

کلمات کلیدی: رتبه‌بندی، توسعه، محروم، TOPSIS، خوزستان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

* استادیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز

** کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز mavedate@yahoo.com

۱- مقدمه و طرح مسئله

توسعه از منظر صاحب‌نظران دارای اهداف متعددی از جمله: افزایش تولید، افزایش بازدهی، ارتقاء سطح کمی و کیفی زندگی، ارتقاء سطح خدمات بهداشتی و درمانی، برطرف کردن مشکلات کاری و تورم، تأمین نیازهای اقتصادی-اجتماعی و برخورداری از آموزش و فرهنگ و مشارکت فعال در عرصه‌های مختلف را دارا می‌باشد (تودارو، ۱۳۷۸: ۲۳).

از موضوعات مطرح شده اخیر در فرهنگ برنامه‌ریزی، نابرابری توسعه است. این نابرابریها که حاصل عوامل متعدّد تاریخی، طبیعی، جمعیت شناختی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌باشد، سبب رشد ناهمگون و نامتعادل نواحی می‌شود. تمرکز نامعقول و نامتناسب در عرصه‌های زیستی، توسعه اقتصادی و اجتماعی نابرابری نواحی جغرافیایی را در پی خواهد داشت، موضوعی که بازتاب آن در چشم‌انداز جغرافیایی شهرها و رشد ناهمگون آنها را نیز می‌توان یافت (فرید، ۱۳۷۵: ۴۳۳).

رشد افزایش شهرنشینی به گونه‌ایست که در سال ۱۹۰۰ تنها ۱۰ درصد از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کردند، اما در سال ۲۰۰۷ جمعیت شهری جهان به ۵۰ درصد رسید (Oliver, 2008: 21). بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان ملل تا سال ۲۰۳۰ بیش از ۶۰ درصد مردم جهان در نواحی شهری زندگی خواهند کرد. با وجود این که شهرها تنها حدود ۲ درصد از سطح زمین را اشغال کرده‌اند، که با نرخ حدود ۵۵ میلیون تن در سال در حال افزایش است. آنها $\frac{3}{4}$ منابع جهان را مصرف می‌کنند (Egger, 2005: 2). مقیاس شهرنشینی و مشکلات ناشی از آن بیانگر این است که پیامدهای آن در حال حاضر جهانی هستند (Hall, 2005: 153). بنابراین در موضوع پایداری، بحث اصلی پایداری شهری می‌باشد. چرا که لوئیز مامفورد، شهرهای آینده را شهری با پائین‌ترین سطح امکانات زندگی فعال، غیر ارادی و بی احساس می‌داند (قرخلو و حسینی، ۱۳۸۵: ۲). توسعه درجه‌ای از تحول است که جامعه را برای نیل به آرمان‌ها و اهداف خود هدایت می‌کند. به بیان سازمان ملل، توسعه فرایندی است که کوشش‌های مردم و دولت را برای بهبود اوضاع اجتماعی اقتصادی و فرهنگی هر منطقه متحد کرده و مردم این مناطق را در زندگی یک ملت ترکیب نموده و آنها را برای مشارکت در پیشرفت ملی توانا می‌سازد (همان: ۴). شاید بتوان مفهوم توسعه را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، شناخت هدف نهایی توسعه رفاه و خوشبختی انسان‌ها دانست. پس هدف نهایی ایجاد محیطی توان بخش برای مردم است تا از زندگی طولانی، سالم، خلاق و با کیفیت برخوردار شوند (نصیرزاده، ۱۳۸۳: ۱۸۳). امروزه هر نوع توسعه‌ای با برنامه‌ریزی و مدیریت امری ضروری می‌باشد. در واقع برنامه‌ریزی، فعالیتی چند بعدی و یکپارچه است که در برگیرنده عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، روان شناختی و تکنولوژیکی می‌باشد (Alipour, 1996: 367).

هدف این نوع برنامه‌ریزی، برقراری توازن بین عوامل کنترل ناپذیر خارجی و عوامل قابل کنترل داخلی به خاطر استفاده از فرصت‌ها و دوری از مخاطرات می‌باشد (Helmy, 2004: 479).

برنامه‌ریزی راهبردی (استراتژیک) به‌عنوان علم و هنر صورت بندی، تصمیم‌گیری و اجرای تصمیم در راستای تحقق اهداف مورد نظر (www.wikipedia.org)، فرایندی است که مدیران به وسیله آن، وظیفه یا مأموریت اصلی سازمان را ترسیم می‌کنند. و ابزاری را که برای رسیدن به این مأموریت لازم است، فراهم می‌سازند (مرادی مسیحی، ۱۳۸۴: ۱۰). از این رو می‌توان تصمیم‌گیرندگان را به‌عنوان برنامه‌ریزان راهبردی و برنامه‌ریزان راهبردی را به‌عنوان تسهیل‌کنندگان تصمیم‌گیری در سطوح و وظایف مختلف سازمان‌ها قلمداد و تصور کرد (پیرس و رایسون، ۱۳۸۸: ۶۷). در برنامه‌ریزی راهبردی لازم است برای تدوین راهبردی نهایی، همه عوامل به مثابه بخشی از روند برنامه‌ریزی راهبردی در نظر گرفته شوند (Barton, 2002: 546).

از این‌رو برنامه‌ریزی راهبردی یکی از راه‌های مهم حمایتی برای تصمیم‌گیری و استفاده‌های مشترک در تحلیل سیستماتیک عوامل داخلی و خارجی محیط به‌شمار می‌آید که سازمان می‌تواند راهبردهایی را بر مبنای استفاده از پتانسیل‌ها و از بین بردن شکاف‌ها ترسیم نماید (Yuksel & Dagdeviren, 2007: 365).

هدف‌گذاری پژوهش

برنامه‌ریزی راهبردی به‌طور عام و برنامه‌ریزی شهری به‌طور خاص، در پی نظم بخشیدن به فضاها و شهرها، جهت رسیدن به توسعه پایدار نه به صورت تک بُعدی و یا در یک شاخص می‌باشد. به عبارت دیگر، در پی فراهم ساختن بهترین شرایط زیست و روابط مناسب بین مکان‌ها، کاهش فقر و نابرابری و تکیه بر اصل عدالت اجتماعی و برابری جغرافیایی از اقدامات اساسی برنامه‌ریزی شهری می‌باشد (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۳۵). براین اساس جهت رسیدن به این هدف به یک برنامه‌ریزی درست و اصولی برای دستیابی به نیازها لازم می‌باشد. و همچنین به اهمیت سطح‌بندی و رتبه‌بندی شهرستان‌ها پی‌برده می‌شود؛ زیرا سطح بندی شهرستان‌ها خود نوعی شناخت وضع موجود آن‌ها است و شناخت وضع موجود همانا نخستین گام برنامه‌ریزی می‌باشد. در تعریف هدف آمده است: نتایج مورد انتظاری که فعالیت‌های ما به سوی آنها جریان پیدا می‌کند (آیت الهی، ۱۳۷۷: ۵۹). منظور از هدف نقطه‌ای است که قصد وصول به آن را داریم و طبیعتاً اینک از آن نقطه در فاصله‌ای دور از آن قرار داریم (قانع بصیری، ۱۳۷۳: ۵۹). هدف اصلی پژوهش حاضر، ارزیابی و سطح‌بندی توسعه و عدم توسعه یافتگی شهرستان‌های استان خوزستان با استفاده از شاخص‌های ترکیبی توسعه در سال ۱۳۸۹ می‌باشد.

پیشینه تحقیق

ایده‌ی توسعه ابتدا در سال ۱۹۴۹ توسط ترومن رئیس جمهور وقت آمریکا مطرح گردید (واستیوا، ۱۳۷۷: ۱۴). گرچه این مفهوم ابتدا با شاخص کمی از نظر تولید ناخالص ملی ارزیابی می‌شد، اما پس از گذشت یک دهه شاخص کیفی (بعد اجتماعی) مورد توجه قرار گرفت، که برانت لندن توسعه پایدار، را یعنی رفع نیازهای نسل حاضر بدون از بین بردن توانای‌های نسل‌های آینده برای رفع نیازهای شان تعریف می‌کند (صرافی، ۱۳۷۵: ۳۵). در این تعریف حق هر نسل در برخورداری از همان مقدار سرمایه طبیعی که در اختیار دیگر نسل‌ها است می‌داند (Wced, 1987: 82).

فیل هو، اصل عدالت بین نسلی، اصل عدالت اجتماعی (عدالت درون نسلی)، اصل مسئولیت فرامرزی، اصل وابستگی متقابل انسان و طبیعت را تحت تاثیر قرار می‌دهد. توجه به فرهنگ و دانش بومی، برابری جنسیتی، صلح و امنیت و دسترسی به اطلاعات معتبر را به‌عنوان اصول فرآیند توسعه معرفی می‌کنند (۹: Filho, 2000).

به هر حال، در زمینه توسعه یافتگی تحقیقاتی بسیار گسترده‌ای در مقیاس‌های مختلف صورت گرفته که در این جا مجال معرفی آنها نیست اما با توجه به موضوع پژوهش، تنها به معرفی چند مورد آنها پرداخته می‌شود:

تقوایی (۱۳۸۵)، در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیل و طبقه بندی مناطق روستایی استان‌های کشور بر اساس شاخص‌های توسعه انسانی به این نتیجه رسیده که در سطح کشور، استان‌های کردستان و سیستان و بلوچستان از نظر شاخص‌های توسعه بسیار محروم و استان‌های فارس، تهران و اصفهان استان‌های برخوردار کشور بوده‌اند. هم چنین تعداد یازده استان جزء استان‌های محروم و هشت استان با داشتن شاخص HDI قوی جزء استان‌های توسعه یافته و سیزده استان از نظر شاخص HDI جزء استان‌های محروم و بسیار محروم می‌باشند.

زارع شاه آبادی و طاهری (۱۳۸۴)، در مقاله‌ای تحت عنوان بررسی میزان توسعه شهرستان‌های استان کرمان (به روش اسکالوگرام) که در مجله پژوهشگران فرهنگ شماره ۱۳ به چاپ رسیده نشان داده که شهرستان کرمان برخوردارترین و شهرستان بردسیر محروم ترین مناطق استان کرمان می‌باشند.

رضازاده در پایان‌نامه کارشناسی ارشد (۱۳۷۳)، درجه توسعه نیافتگی شهرستان‌های خراسان را مورد مطالعه قرار داد. نتایج حاصله حاکی از آن است که شدت نابرابری‌های توسعه بین نواحی استان بالا بوده و افزایش فاصله شهرستان‌ها از مراکز استان علت اصلی این نابرابری‌ها بوده است.

سارکی (۱۳۷۴)، به نتیجه رسیده که بین دهه‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ از شدت نابرابری‌ها در سطح استان کرمانشاه کاسته شده است. اما شهرستان‌هایی که مستقیماً درگیر جنگ تحمیلی بوده‌اند، در زیر خط فقر قرار داشته‌اند.

بدری (۱۳۸۵)، در مقاله‌ای با نام تعیین سطوح توسعه یافتگی نواحی روستایی شهرستان کامیاران به این نتیجه رسیدند که ضریب توسعه یافتگی بین دهستان‌های شهرستان کامیاران متفاوت بوده به طوری که از تعداد هفت دهستان این شهرستان یک دهستان توسعه یافته، پنج دهستان در حال توسعه و یک دهستان توسعه نیافته بوده است.

۲- روش‌شناسی تحقیق

ماهیت این پژوهش، نظری- کاربردی و روش مطالعه آن، ترکیبی از روش‌های توصیفی، اسنادی و تحلیلی می‌باشد. روش جمع‌آوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای بوده است. جامعه آماری تحقیق شامل همه شهرستان‌های استان خوزستان در سال ۱۳۸۹ می‌باشد که برای سنجش میزان توسعه یافتگی از ۵۰ متغیر مربوط به شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، بهداشتی، آموزشی و فرهنگی استفاده گردیده و تجزیه و تحلیل داده‌ها با مدل TOPSIS و نرم افزار SPSS و EXCEL و GIS انجام پذیرفته است.

فرضیه اصلی تحقیق

به نظر می‌رسد وضعیت درجه توسعه یافتگی شهرستان‌های استان خوزستان به صورت نامتعادل می‌باشد.

مدل تحقیق

در دهه‌های اخیر کاربرد روش‌های کمی در برنامه‌ریزی به طور فزاینده‌ای افزایش یافته است (حسین زاده‌دلیر، ۱۳۸۰: ۱۴۵). و روش‌های متفاوتی برای ارزیابی و همچنین برنامه‌ریزی وجود دارد (مومنی، ۱۳۷۷، ۹۳). یکی از این مدل‌ها، روش TOPSIS^۱ می‌باشد. این مدل توسط هوانگ و یون^۲ در سال ۱۹۸۱، پیشنهاد شد. و یکی از بهترین مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه می‌باشد که m گزینه به وسیله n شاخص، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. اساس این تکنیک، بر این مفهوم استوار است که گزینه انتخابی، باید کمترین فاصله را با راه حل ایده‌آل منفی (بدترین حالت ممکن) داشته باشد.

^۱ - Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution.

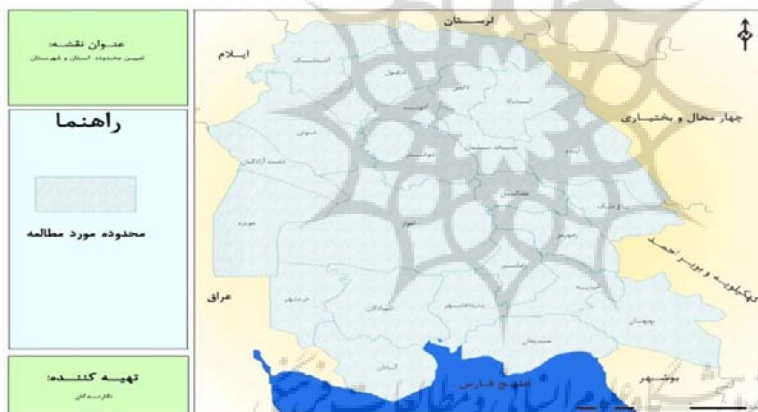
^۲ - Hwang and Yoon.

معرفی اجمالی محدوده مورد مطالعه

استان خوزستان با مساحت ۶۴ هزار کیلومترمربع، از شمال با استان لرستان، از شمال غربی با استان ایلام، از مشرق با استانهای چهارمحال و بختیاری و کهگیلویه و بویر احمد، از جنوب شرقی با استان بوشهر، از مغرب با کشور عراق و از جنوب با خلیج فارس، هم مرز می‌باشد. براساس گزارش مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰ این استان دارای ۲۴ شهرستان، ۶۲ شهر، ۱۳۲ دهستان می‌باشد (نقشه شماره ۱).

در سال ۱۳۸۵ جمعیت استان خوزستان بالغ بر ۴/۳ میلیون نفر (معادل ۶/۰۷ درصد جمعیت کشور) و نسبت شهرنشینی ۶۸/۱ درصد و رشد جمعیت طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰ برابر ۱/۱۷ درصد بوده است. در سال ۱۳۸۵ استان خوزستان دارای ۴۴۲۱ آبادی مسکونی بوده است. از این تعداد، ۳۷۸ آبادی (۸/۶ درصد)، هرکدام دارای یک خانوار و ۴۶۸ درصد از آبادی‌های مسکونی، هرکدام دارای دارای ۲۰ خانوار یا بیشتر بوده‌اند.

نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰ در استان خوزستان نشان می‌دهد ۵۰.۴۴ درصد جمعیت استان مرد و ۴۹/۵۶ درصد جمعیت استان را زنان تشکیل می‌دهند. و نسبت جنسی برابر ۱۰۲ می‌باشد. هم چنین متوسط رشد سالانه جمعیت در طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۹۰ برابر ۱/۱۷ می‌باشد. و این میزان رشد جمعیت برابر استان فارس بوده و در بین ۳۱ استان کشور رتبه ۱۸ را دارا می‌باشد.

شکل (۱) تقسیمات سیاسی شهرستان‌های استان خوزستان

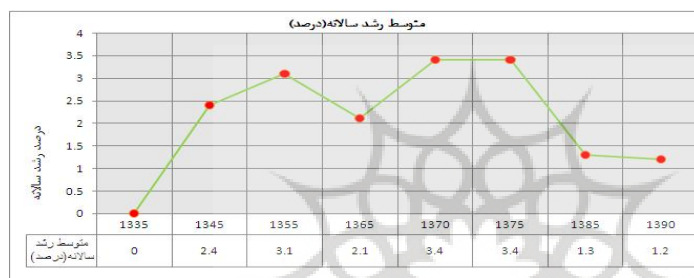
از جمعیت ۴۵۳۱۷۲۰ نفری استان در سال ۱۳۹۰، ۴۵۰۸۹۵۸ نفر تابعیت ایرانی، ۱۲۴۷۷ نفر تابعیت افغانستان، ۶۴۲۲ نفر تابعیت عراق، ۵۰۶ نفر تابعیت پاکستان، ۷۰ نفر تابعیت ترکیه،

۱۱۱۱ نفر تابعیت سایر کشورها و ۲۱۷۶ نفر تابعیت خود را اعلام نکرده‌اند (نتایج سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۰: ۱۸).

جدول (۱) جمعیت و رشد سالانه در استان خوزستان طی سال‌های ۱۳۳۵ - ۱۳۹۰

سال	جمعیت	متوسط رشد سالانه (درصد)
۱۳۳۵	۱۲۷۷۸۱۴	-
۱۳۴۵	۱۶۱۷۰۲۴	۲/۴
۱۳۵۵	۲۱۸۷۱۱۸	۳/۱
۱۳۶۵	۲۶۸۱۹۷۸	۲/۱
۱۳۷۰	۳۱۷۵۸۵۲	۳/۴
۱۳۷۵	۳۷۴۶۷۷۲	۳/۴
۱۳۸۵	۴۲۷۴۹۷۹	۱/۳۳
۱۳۹۰	۴۵۳۱۷۲۰	۱/۱۷

ماخذ: مرکز آمار ایران، دوره‌های مختلف.

شکل (۲) رشد سالانه جمعیت استان خوزستان طی سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۹۰

با توجه به نمودار فوق بیشترین میزان رشد جمعیت در استان خوزستان مربوط به دوره ۱۳۷۰-۱۳۷۵ می‌باشد. و از سال ۱۳۷۵ یک روند کاهش رشد جمعیت را در استان دارا می‌باشیم.

بر اساس آخرین تقسیمات سیاسی کشوری، در سال ۱۳۹۰، استان خوزستان دارای ۲۴ شهرستان بوده است که شهرستان دزفول با ۷ شهر بیشترین تعداد شهر و شهرستان‌های اندیکا، رامهرمز، لالی، مسجد سلیمان و هفتکل کمترین تعداد شهر را دارا بوده‌اند.

۳- یافته‌ها

در زمان حال ابزار برنامه‌ریزان و مدیران جهت شناخت و پیش‌بینی یک موضوع علاوه بر اصول توصیفی، از آمار، رایانه و اطلاعات نیز به‌طور فزاینده‌ای استفاده می‌کنند. پژوهش حاضر

نیز با استفاده از همین ابزارها تجزیه و تحلیل‌های توسعه‌یافتگی استان مورد نظر را با استفاده از ۵۰ متغیر به شرح زیر مورد بررسی قرار داده است. در مدل مورد استفاده فرض بر این است که مطلوبیت هر شاخص، به‌طور یکنواخت افزایش یا کاهش می‌یابد. بنابراین اجرای این تکنیک، مستلزم طی شش مرحله ذیل می‌باشد:

کمی کردن و بی‌مقیاس سازی ماتریس تصمیم (N): برای بی‌مقیاس سازی، از بی‌مقیاس سازی نرم استفاده می‌شود. به دست آوردن ماتریس بی‌مقیاس سازی موزون (V): ماتریس بی

مقیاس شده (N) را در ماتریس قطعی وزن‌ها ($W_{n \times n}$) ضرب می‌کنیم، یعنی: $V = N * W_{n \times n}$

تعیین راه حل ایده‌آل مثبت و راه حل ایده‌آل منفی:

$$V_j^+ = V \text{ بهترین مقادیر هر شاخص ماتریس}$$

$$V_j^- = V \text{ بدترین مقادیر هر شاخص ماتریس}$$

بدست آوردن میزان فاصله هر گزینه تا ایده‌آل مثبت و منفی:

$$d_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^+)^2} \quad i=1,2,3,\dots,m$$

$$d_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^-)^2} \quad i=1,2,3,\dots,m$$

تعیین نزدیکی نسبی (CL_i^*) یک گزینه به راه حل ایده‌آل:

$$CL_i^* = \frac{CL_i^-}{CL_i^- + CL_i^+}$$

رتبه‌بندی گزینه‌ها: هر گزینه‌ای که CL_i^* آن بزرگ‌تر باشد، بهتر است.

معرفی شاخص‌های استفاده شده

شناخت بهتر و دقیق‌تر از مکان‌های جغرافیایی در زمینه‌های مختلف در سطوح متفاوت منوط به در دسترس داشتن اطلاعات کامل و پردازش شده از مکان‌های مورد نظر است. برای نیل به این مهم از شاخص‌ها و متغیرها استفاده می‌شود. این شاخص‌های ترکیبی می‌توانند سطحی از آسایش، رفاه، رشد و توسعه مکان‌های جغرافیایی براساس معیارهای انتخاب شده را نشان دهند. تعیین این شاخص‌ها مهم‌ترین قدم در مطالعات برنامه‌ریزی می‌باشد (زیاری، ۱۳۸۳: ۳۰۱).

به‌منظور شناخت میزان توسعه‌یافتگی استان، از آخرین اطلاعات منتشر شده توسط مرکز آمار ایران و سالنامه آماری استان استفاده گردیده است. برخی شاخص‌ها از حالت خام خارج شده و بصورت ضریب یا نسبت آنها استفاده گردیده است. و به منظور هر چه خلاصه‌تر کردن

مقاله اعداد در محاسبات تا هشت رقم اعشار ولی در نمایش یک الی چهار رقم اعشار نمایش داده شده است. که ۵۰ متغیر بکار گرفته شده به شرح زیر می‌باشد.

جدول (۳) متغیرهای مورد مطالعه

INDEX	متغیر	INDEX	متغیر	INDEX	متغیر
۱	مساحت	۱۸	جایگاه فروش بنزین	۳۵	ضریب تخت موسسات درمانی
۲	جمعیت	۱۹	جایگاه فروش نفت-گاز	۳۶	ضریب مراکز بهداشتی درمانی شهری
۳	تعداد بخش	۲۰	جایگاه فروش نفت سفید	۳۷	ضریب مراکز بهداشتی درمانی روستایی
۴	تعداد شهر	۲۱	خانوار دارای برق	۳۸	ضریب خانه بهداشت فعال
۵	تعداد دهستان	۲۲	روستای دارای برق	۳۹	ضریب بهورز
۶	آبادی دارای سکنه	۲۳	میزان فروش برق برای کشاورزی	۴۰	جمعیت روستاهای دارای خانه بهداشت
۷	فضای سبز	۲۴	میزان فروش برق جهت صنعت	۴۱	تعداد روستای دارای خانه بهداشت
۸	تعداد متولدین	۲۵	میزان فروش برق برای تجارت	۴۲	ضریب آزمایشگاه
۹	تعداد فوت شدگان	۲۶	مساحت پروانه‌های ساختمانی	۴۳	ضریب داروخانه
۱۰	کارکنان دولت رسمی	۲۷	زیربنای پروانه‌های ساختمانی	۴۴	ضریب پرتونگار
۱۱	کارکنان غیررسمی	۲۸	تعداد پروانه ساختمانی	۴۵	ضریب مراکز توانبخشی
۱۲	سواد کارکنان کمتر از دیپلم	۲۹	ساختمان کمتر از یک طبقه	۴۶	تعداد مراکز اورژانس
۱۳	سواد کارکنان بیشتر از دیپلم	۳۰	ساختمان بیشتر از یک طبقه	۴۷	شاغلان دانشگاه علوم پزشکی
۱۴	فرصت شغلی	۳۱	تعداد ترمینال	۴۸	ضریب پزشک عمومی
۱۵	نسبت متقاضی کار به جمعیت	۳۲	سفر صورت گرفته	۴۹	ضریب پزشک متخصص
۱۶	میزان متقاضی بکار گماده شده	۳۳	ضریب خدمات عمرانی	۵۰	ضریب کتابخانه عمومی
۱۷	جایگاه فروش مواد سوختی	۳۴	ضریب موسسات درمانی		

۴- بحث و بررسی

براساس، شاخص‌های مورد استفاده و همچنین تکنیک مورد نظر تجزیه و تحلیل پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

مرحله اول در مدل تاپسیس بی‌مقیاس سازی متغیرهای می‌باشد که برای این کار از فرمول زیر استفاده گردیده است:

جدول (۴) بی مقیاس سازی شاخص‌ها با استفاده از نرم در شهرستان‌های استان خوزستان

شاخص	آبدان	امیدیه	اندیشک	اهواز	ایذه	باغملک	بندر ماهشهر	تبهتان	خرمشهر	درفول	دشت آزادگان
INDEX 1	0.17	0.15	0.21	0.54	0.25	0.15	0.13	0.20	0.15	0.31	0.13
INDEX 2	0.18	0.06	0.10	0.87	0.13	0.07	0.16	0.11	0.10	0.26	0.06
INDEX 3	0.17	0.17	0.17	0.26	0.26	0.26	0.17	0.34	0.17	0.34	0.17
INDEX 4	0.20	0.14	0.14	0.34	0.14	0.27	0.20	0.20	0.14	0.48	0.14
INDEX 5	0.20	0.13	0.13	0.40	0.34	0.27	0.07	0.24	0.13	0.37	0.17
INDEX 6	0.08	0.06	0.22	0.40	0.42	0.23	0.09	0.19	0.07	0.42	0.07
INDEX 7	0.00	0.05	0.01	0.73	0.02	0.01	0.02	0.04	0.00	0.03	0.10
INDEX 8	0.17	0.05	0.07	0.91	0.11	0.06	0.14	0.08	0.10	0.18	0.06
INDEX 9	0.21	0.05	0.08	0.88	0.11	0.05	0.13	0.12	0.10	0.21	0.06
INDEX 10	0.15	0.07	0.12	0.86	0.13	0.08	0.15	0.18	0.09	0.25	0.07
INDEX 11	0.13	0.06	0.09	0.92	0.13	0.07	0.09	0.09	0.08	0.16	0.06
INDEX 12	0.15	0.05	0.09	0.88	0.13	0.10	0.11	0.14	0.10	0.20	0.10
INDEX 13	0.15	0.07	0.12	0.88	0.13	0.08	0.13	0.16	0.09	0.24	0.07
INDEX 14	0.06	0.01	0.14	0.92	0.06	0.00	0.06	0.05	0.20	0.17	0.05
INDEX 15	0.05	0.05	0.09	0.86	0.06	0.01	0.09	0.12	0.10	0.37	0.06
INDEX 16	0.03	0.03	0.25	0.82	0.07	0.01	0.08	0.09	0.19	0.23	0.07
INDEX 17	0.33	0.16	0.14	0.79	0.12	0.06	0.14	0.14	0.06	0.24	0.10
INDEX 18	0.31	0.24	0.10	0.76	0.06	0.04	0.35	0.13	0.11	0.23	0.05
INDEX 19	0.28	0.30	0.23	0.73	0.13	0.06	0.25	0.17	0.05	0.15	0.09
INDEX 20	0.22	0.22	0.00	0.11	0.56	0.22	0.22	0.00	0.11	0.11	0.22
INDEX 21	0.12	0.08	0.15	0.75	0.15	0.17	0.02	0.19	0.04	0.29	0.04
INDEX 22	0.08	0.07	0.15	0.43	0.37	0.25	0.04	0.21	0.07	0.16	0.09
INDEX 23	0.05	0.00	0.20	0.81	0.01	0.04	0.05	0.09	0.02	0.26	0.01
INDEX 24	0.31	0.36	0.03	0.85	0.02	0.00	0.07	0.17	0.01	0.04	0.01
INDEX 25	0.15	0.03	0.09	0.94	0.03	0.01	0.14	0.10	0.06	0.20	0.02
INDEX 26	0.12	0.10	0.19	0.64	0.15	0.11	0.12	0.12	0.15	0.34	0.12
INDEX 27	0.15	0.09	0.13	0.85	0.18	0.09	0.12	0.09	0.17	0.26	0.08
INDEX 28	0.16	0.03	0.21	0.72	0.24	0.17	0.11	0.19	0.21	0.35	0.13
INDEX 29	0.17	0.03	0.25	0.64	0.24	0.21	0.10	0.22	0.24	0.36	0.16
INDEX 30	0.13	0.02	0.07	0.86	0.22	0.05	0.13	0.09	0.09	0.29	0.04
INDEX 31	0.39	0.10	0.29	0.48	0.10	0.19	0.19	0.10	0.10	0.39	0.10
INDEX 32	0.16	0.01	0.42	0.54	0.11	0.00	0.08	0.69	0.11	0.03	0.00
INDEX 33	0.23	0.11	0.19	0.59	0.49	0.26	0.23	0.23	0.10	0.13	0.13
INDEX 34	0.18	0.09	0.05	0.90	0.05	0.05	0.14	0.18	0.05	0.18	0.05
INDEX 35	0.13	0.04	0.04	0.96	0.04	0.02	0.09	0.09	0.04	0.17	0.03
INDEX 36	0.21	0.07	0.15	0.87	0.05	0.03	0.20	0.13	0.07	0.27	0.03
INDEX 37	0.20	0.07	0.13	0.46	0.36	0.23	0.03	0.26	0.07	0.23	0.20
INDEX 38	0.19	0.10	0.14	0.43	0.38	0.25	0.05	0.23	0.10	0.28	0.17
INDEX 39	0.16	0.08	0.14	0.46	0.31	0.22	0.05	0.18	0.09	0.27	0.14
INDEX 40	0.17	0.09	0.11	0.51	0.22	0.23	0.07	0.17	0.12	0.38	0.16
INDEX 41	0.06	0.06	0.24	0.38	0.40	0.22	0.05	0.19	0.11	0.45	0.10
INDEX 42	0.17	0.07	0.13	0.86	0.08	0.08	0.18	0.20	0.09	0.26	0.08
INDEX 43	0.13	0.04	0.06	0.94	0.05	0.03	0.13	0.11	0.05	0.21	0.04
INDEX 44	0.15	0.06	0.08	0.92	0.05	0.03	0.14	0.15	0.05	0.21	0.05
INDEX 45	0.10	0.06	0.07	0.93	0.04	0.01	0.17	0.14	0.06	0.21	0.02
INDEX 46	0.16	0.08	0.16	0.79	0.14	0.14	0.08	0.19	0.14	0.27	0.11
INDEX 47	0.14	0.04	0.09	0.93	0.09	0.06	0.08	0.12	0.09	0.17	0.07
INDEX 48	0.17	0.08	0.09	0.79	0.16	0.10	0.12	0.11	0.09	0.39	0.12
INDEX 49	0.13	0.03	0.06	0.95	0.05	0.02	0.09	0.12	0.04	0.19	0.03
INDEX 50	0.19	0.06	0.19	0.56	0.16	0.19	0.16	0.31	0.16	0.38	0.19

ادامه‌ی جدول (۴) بی‌مقیاس‌سازی شاخص‌ها با استفاده از نورم در شهرستان‌های استان خوزستان

شاخص	رامهرمز	شادگان	شوش	شوشتر	مسجد سلیمان	لالی	هندیجان	رامشیر	گنبد	مویزه	همنگل	اندیکا
INDEX 1	0.12	0.24	0.24	0.16	0.14	0.09	0.25	0.11	0.06	0.18	0.10	0.16
INDEX 2	0.07	0.09	0.12	0.12	0.08	0.02	0.02	0.03	0.04	0.02	0.02	0.03
INDEX 3	0.09	0.17	0.26	0.17	0.17	0.17	0.17	0.17	0.17	0.17	0.17	0.26
INDEX 4	0.07	0.14	0.34	0.20	0.07	0.07	0.14	0.14	0.34	0.14	0.07	0.07
INDEX 5	0.13	0.24	0.24	0.20	0.13	0.13	0.13	0.13	0.13	0.13	0.10	0.20
INDEX 6	0.18	0.17	0.19	0.18	0.17	0.14	0.04	0.12	0.05	0.08	0.06	0.33
INDEX 7	0.04	0.63	0.21	0.06	0.04	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01
INDEX 8	0.06	0.10	0.12	0.10	0.06	0.02	0.01	0.03	0.03	0.02	0.00	0.02
INDEX 9	0.07	0.08	0.18	0.11	0.08	0.02	0.02	0.03	0.03	0.01	0.00	0.03
INDEX 10	0.08	0.07	0.13	0.12	0.08	0.02	0.03	0.03	0.05	0.02	0.02	0.02
INDEX 11	0.07	0.07	0.14	0.09	0.09	0.03	0.02	0.04	0.05	0.03	0.02	0.03
INDEX 12	0.12	0.09	0.13	0.13	0.12	0.02	0.02	0.04	0.05	0.03	0.04	0.01
INDEX 13	0.08	0.07	0.13	0.11	0.08	0.02	0.02	0.03	0.05	0.02	0.02	0.02
INDEX 14	0.02	0.00	0.11	0.18	0.11	0.00	0.00	0.01	0.04	0.02	0.03	0.00
INDEX 15	0.03	0.03	0.06	0.22	0.09	0.00	0.00	0.02	0.03	0.08	0.02	0.00
INDEX 16	0.02	0.03	0.08	0.32	0.14	0.00	0.00	0.03	0.07	0.05	0.01	0.00
INDEX 17	0.12	0.06	0.14	0.18	0.06	0.02	0.04	0.02	0.02	0.02	0.02	0.04
INDEX 18	0.07	0.05	0.07	0.13	0.05	0.02	0.07	0.03	0.02	0.02	0.02	0.01
INDEX 19	0.14	0.11	0.17	0.16	0.06	0.02	0.11	0.04	0.02	0.03	0.04	0.04
INDEX 20	0.33	0.11	0.22	0.00	0.44	0.11	0.11	0.00	0.11	0.00	0.00	0.00
INDEX 21	0.11	0.19	0.31	0.20	0.09	0.03	0.04	0.05	0.11	0.01	0.05	0.00
INDEX 22	0.18	0.04	0.24	0.21	0.57	0.07	0.07	0.12	0.09	0.04	0.08	0.00
INDEX 23	0.03	0.05	0.35	0.31	0.05	0.00	0.00	0.01	0.03	0.01	0.01	0.00
INDEX 24	0.09	0.00	0.10	0.05	0.01	0.00	0.00	0.00	0.04	0.00	0.00	0.00
INDEX 25	0.04	0.02	0.05	0.07	0.08	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.00
INDEX 26	0.06	0.05	0.07	0.51	0.06	0.08	0.02	0.06	0.11	0.09	0.02	0.04
INDEX 27	0.07	0.02	0.06	0.14	0.11	0.07	0.01	0.04	0.07	0.06	0.02	0.02
INDEX 28	0.10	0.04	0.06	0.07	0.04	0.13	0.03	0.08	0.14	0.14	0.04	0.05
INDEX 29	0.10	0.04	0.06	0.06	0.03	0.12	0.03	0.10	0.17	0.19	0.05	0.06
INDEX 30	0.10	0.01	0.06	0.10	0.04	0.17	0.02	0.03	0.04	0.00	0.03	0.00
INDEX 31	0.19	0.19	0.19	0.10	0.10	0.29	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10	0.00
INDEX 32	0.00	0.00	0.00	0.02	0.03	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
INDEX 33	0.11	0.14	0.14	0.06	0.09	0.07	0.07	0.06	0.11	0.00	0.00	0.06
INDEX 34	0.05	0.05	0.05	0.14	0.14	0.05	0.05	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00
INDEX 35	0.04	0.04	0.04	0.06	0.08	0.01	0.01	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00
INDEX 36	0.04	0.03	0.09	0.10	0.13	0.02	0.02	0.01	0.03	0.00	0.01	0.00
INDEX 37	0.16	0.29	0.39	0.26	0.10	0.07	0.03	0.07	0.10	0.07	0.00	0.13
INDEX 38	0.18	0.28	0.29	0.25	0.11	0.09	0.07	0.11	0.10	0.09	0.05	0.22
INDEX 39	0.17	0.28	0.29	0.25	0.32	0.09	0.05	0.09	0.11	0.08	0.04	0.23
INDEX 40	0.13	0.30	0.36	0.30	0.03	0.05	0.03	0.08	0.08	0.05	0.02	0.15
INDEX 41	0.15	0.16	0.17	0.15	0.20	0.15	0.06	0.11	0.05	0.06	0.03	0.36
INDEX 42	0.07	0.07	0.11	0.08	0.08	0.02	0.02	0.04	0.02	0.01	0.01	0.00
INDEX 43	0.04	0.04	0.07	0.07	0.05	0.01	0.01	0.01	0.03	0.01	0.01	0.00
INDEX 44	0.06	0.03	0.05	0.11	0.08	0.03	0.03	0.03	0.00	0.00	0.02	0.00
INDEX 45	0.02	0.04	0.02	0.09	0.06	0.01	0.00	0.02	0.01	0.00	0.01	0.00
INDEX 46	0.16	0.05	0.19	0.08	0.11	0.05	0.08	0.03	0.08	0.08	0.14	0.11
INDEX 47	0.07	0.07	0.09	0.09	0.07	0.03	0.02	0.02	0.03	0.01	0.01	0.02
INDEX 48	0.10	0.12	0.13	0.13	0.15	0.05	0.03	0.07	0.07	0.03	0.03	0.03
INDEX 49	0.04	0.02	0.04	0.05	0.04	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00
INDEX 50	0.09	0.09	0.31	0.19	0.16	0.09	0.09	0.03	0.16	0.06	0.03	0.03

مأخذ: محاسبات نگارندگان.

در مرحله دوم مدل TOPSIS برای به دست آوردن بی‌مقیاس سازی موزون، لازم است اوزان هر شاخص را داشته باشیم. که برای این کار از آنتروپی شانون استفاده گردیده است. بی‌مقیاس سازی ماتریس تصمیم‌گیری:

$$P_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^m a_{ij}} \quad ; \quad \forall_j$$

محاسبه آنتروپی شاخص‌ها:

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [P_{ij} \ln P_{ij}] \quad ; \quad \forall_j$$

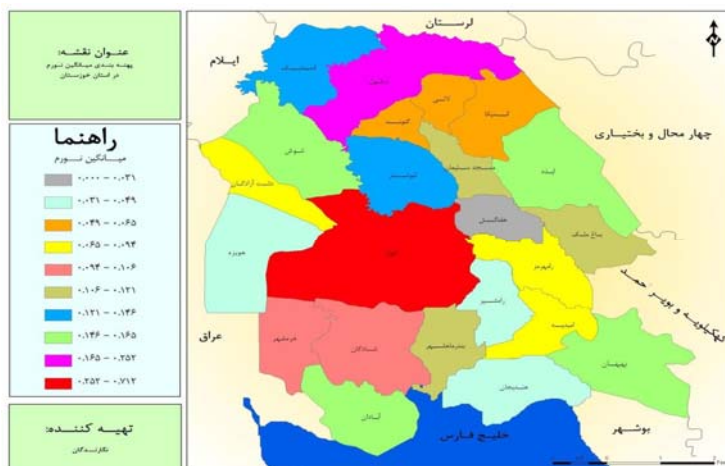
محاسبه میزان عدم اطمینان:

$$d_j = 1 - E_j \quad ; \quad \forall_j$$

جدول (۵) استانداردسازی موزون داده‌ها با تکنیک آنتروپی شانون

شاخص	d_j	w_j	شاخص	d_j	w_j
INDEX 1	0.036	0.004	INDEX 26	0.122	0.013
INDEX 2	0.174	0.019	INDEX 27	0.159	0.018
INDEX 3	0.013	0.001	INDEX 28	0.107	0.012
INDEX 4	0.050	0.005	INDEX 29	0.095	0.011
INDEX 5	0.029	0.003	INDEX 30	0.217	0.024
INDEX 6	0.069	0.008	INDEX 31	0.070	0.008
INDEX 7	0.412	0.046	INDEX 32	0.411	0.046
INDEX 8	0.216	0.024	INDEX 33	0.108	0.012
INDEX 9	0.198	0.022	INDEX 34	0.246	0.027
INDEX 10	0.167	0.019	INDEX 35	0.365	0.041
INDEX 11	0.191	0.021	INDEX 36	0.240	0.027
INDEX 12	0.164	0.018	INDEX 37	0.086	0.010
INDEX 13	0.172	0.019	INDEX 38	0.050	0.006
INDEX 14	0.306	0.034	INDEX 39	0.057	0.006
INDEX 15	0.260	0.029	INDEX 40	0.087	0.010
INDEX 16	0.239	0.027	INDEX 41	0.073	0.008
INDEX 17	0.153	0.017	INDEX 42	0.189	0.021
INDEX 18	0.179	0.020	INDEX 43	0.291	0.032
INDEX 19	0.123	0.014	INDEX 44	0.264	0.029
INDEX 20	0.164	0.018	INDEX 45	0.332	0.037
INDEX 21	0.149	0.017	INDEX 46	0.094	0.010
INDEX 22	0.105	0.012	INDEX 47	0.218	0.024
INDEX 23	0.314	0.035	INDEX 48	0.125	0.014
INDEX 24	0.364	0.040	INDEX 49	0.380	0.042
INDEX 25	0.309	0.034	INDEX 50	0.074	0.008

مأخذ: محاسبات نگارندگان.

شکل (۳) پهنه‌بندی میانگین بی مقیاس سازی نوسوم شهرستان‌های، استان خوزستان

در مرحله سوم TOPSIS محاسبه ایده‌آل مثبت بزرگترین مقدار V است و بر عکس برای شاخصی با جنبه منفی ایده‌آل مثبت، کوچک ترین مقدار ماتریس V می‌باشد. هم چنین ایده‌آل منفی برای شاخص مثبت کوچک‌ترین مقدار ماتریس V می‌باشد. که برای محاسبه این روش از فرمول زیر استفاده گردیده است:

$$V_j^+ = \{(\max_{ij} |j \in i), (\min_{ij} |j \in i)\}$$

$$V_j^- = \{(\min_{ij} |j \in i), (\max_{ij} |j \in i)\}$$

جدول (۶) تعیین ایده‌آل مثبت و منفی به تفکیک شاخص

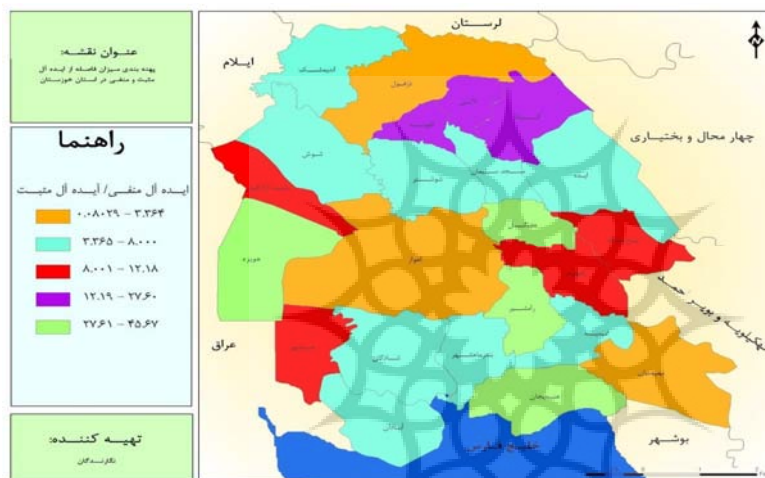
شاخص	V_+	V_-	شاخص	V_+	V_-
INDEX 1	0.0022	0.0003	INDEX 26	0.0087	0.0003
INDEX 2	0.0168	0.0003	INDEX 27	0.0150	0.0002
INDEX 3	0.0005	0.0001	INDEX 28	0.0085	0.0003
INDEX 4	0.0026	0.0004	INDEX 29	0.0068	0.0003
INDEX 5	0.0013	0.0002	INDEX 30	0.0208	0.0001
INDEX 6	0.0032	0.0003	INDEX 31	0.0037	0.0000
INDEX 7	0.0335	0.0000	INDEX 32	0.0315	0.0000
INDEX 8	0.0219	0.0000	INDEX 33	0.0071	0.0000
INDEX 9	0.0193	0.0000	INDEX 34	0.0247	0.0000
INDEX 10	0.0161	0.0003	INDEX 35	0.0388	0.0000
INDEX 11	0.0195	0.0003	INDEX 36	0.0230	0.0000
INDEX 12	0.0160	0.0002	INDEX 37	0.0044	0.0000
INDEX 13	0.0168	0.0003	INDEX 38	0.0024	0.0003
INDEX 14	0.0310	0.0000	INDEX 39	0.0029	0.0002
INDEX 15	0.0247	0.0000	INDEX 40	0.0049	0.0002

ادامه‌ی جدول (۶) تعیین ایده‌آل مثبت و منفی به تفکیک شاخص

شاخص	V ₊	V ₋	شاخص	V ₊	V ₋
INDEX 16	0.0219	0.0000	INDEX 41	0.0036	0.0003
INDEX 17	0.0135	0.0003	INDEX 42	0.0181	0.0000
INDEX 18	0.0151	0.0002	INDEX 43	0.0303	0.0000
INDEX 19	0.0099	0.0003	INDEX 44	0.0269	0.0000
INDEX 20	0.0101	0.0000	INDEX 45	0.0343	0.0000
INDEX 21	0.0125	0.0000	INDEX 46	0.0082	0.0003
INDEX 22	0.0067	0.0000	INDEX 47	0.0224	0.0003
INDEX 23	0.0281	0.0000	INDEX 48	0.0109	0.0004
INDEX 24	0.0341	0.0000	INDEX 49	0.0401	0.0000
INDEX 25	0.0321	0.0001	INDEX 50	0.0047	0.0003

مآخذ: محاسبات نگارندگان.

در مرحله چهارم و پنجم مدل TOPSIS با توجه به توضیح فوق نتایج به شرح نقشه‌ی ذیل می‌باشد:

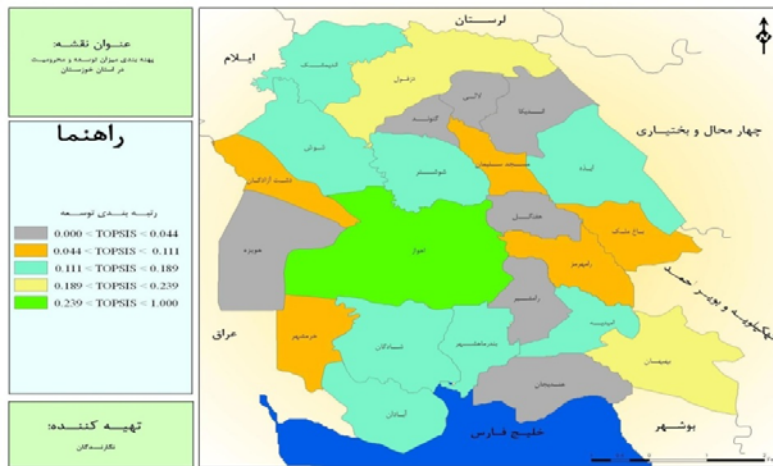
شکل (۴) پهنه‌بندی میزان فاصله از ایده‌آل مثبت و منفی در استان خوزستان

در نهایت به عبارتی در مرحله آخر مدل TOPSIS تعیین میزان CL و رتبه‌بندی شهرستان می‌باشد، البته باید ذکر گردد مقدار CL، بین صفر و یک می‌باشد. هر چقدر این مقدار به یک نزدیک‌تر باشد، آن موقعیت به جواب ایده‌آل نزدیک‌تر است و منطقه مورد نظر توسعه یافته‌تر است و هر چقدر به صفر نزدیک باشد برعکس می‌باشد که نتایج به دست آمده به شرح زیر می‌باشد:

جدول (۷) تعیین میزان CL به تفکیک شهرستان در استان خوزستان

شهرستان	میزان CL در مدل TOPSIS
آبادان	0.1790
امیدیه	0.1210
اندیمشک	0.1710
اهواز	0.9260
ایذه	0.1310
باغملک	0.0710
بندر ماهشهر	0.1370
بهبهان	0.2390
خرمشهر	0.0990
دزفول	0.2310
دشت آزادگان	0.0710
رامهرمز	0.0810
شادگان	0.1890
شوش	0.1490
شوستر	0.1540
مسجد سلیمان	0.1110
لالی	0.0440
هندیجان	0.0280
رامشیر	0.0270
گتوند	0.0440
هويزه	0.0290
هفتگل	0.0180

مآخذ: محاسبات نگارندگان.

شکل (۵) پهنه‌بندی میزان توسعه و محرومیت براساس مدل Topsis در استان خوزستان

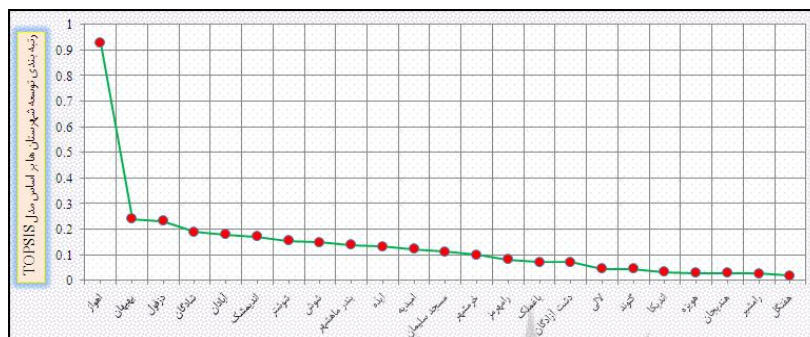
۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در فرآیند برنامه‌ریزی توسعه، شناخت و تحلیل امکانات و تنگناها و سطح بندی مناطق از نظر برخورداری و محرومیت دارای اهمیت بسزایی می‌باشد. به نوعی توسعه درجه‌ای از تحول است که جامعه را برای نیل به آرمان‌ها و اهداف خود هدایت می‌کند. به بیان سازمان ملل، توسعه فرایندی است که کوشش‌های مردم و دولت را برای بهبود اوضاع اجتماعی و فرهنگی هر منطقه متحد کرده و مردم این مناطق را در زندگی یک ملت ترکیب نموده و آنها را برای مشارکت در پیشرفت ملی توانا می‌سازد. واژه توسعه در اذهان محققان و اقتصاددانان توسعه، تعبیر مختلفی داشته است که از جمله می‌توان به افزایش تولید، افزایش بازدهی، ارتقای سطح کمی و کیفی زندگی، رفع فقر و محرومیت، ارتقای سطح خدمات بهداشتی و درمانی و غیره اشاره کرد.

اصولاً توسعه تغییر بنیادی در متغیرهای آن در هر جامعه محسوب می‌شود و تحقق آن، مستلزم ایجاد هماهنگی بین ابعاد گوناگون آن است. برنامه‌ریزان جهت تحقق این امر سعی در کاهش نابرابری‌ها و عدم تعادل‌ها از طریق اجرای برنامه‌ای متعدد محرومیت‌زدایی و گسترش همه جانبه جنبه‌های مثبت توسعه‌یافتگی دارند. گام نخست در این زمینه؛ تدوین برنامه‌ای کارآمد و منطبق بر واقعیت‌ها، دستیابی به هدف برتر عدالت اجتماعی و شناسایی شرایط موجود است.

بنابر ضرورت موضوع پژوهش حاضر با مدل تاپسیس در شاخص‌های ترکیبی به بررسی موضوع پرداخت، که بنابر محاسبات و بررسی‌های صورت گرفته مشخص گردید که استان خوزستان نیز مانند اکثر شهرهای ایران دارای یک نوع عدم تعادل می‌باشد. به عبارتی میزان

توسعه و فقر در تمام شهرستان‌های استان به یک میزان نمی‌باشد. زیرا بر اساس مطالعات صورت گرفته در پژوهش حاضر شهرستان اهواز به عنوان مرکز استان توسعه یافته‌ترین شهرستان، شهرستان‌های ایذه، بندر ماهشهر، شوش، شوشتر، اندیمشک، آبادان، شادگان، دزفول و بهبهان دارای وضعیت نیمه توسعه، شهرستان‌های دشت‌آزادگان، باغمלק، رامهرمز، خرمشهر، مسجد سلیمان و امیدیه به‌عنوان شهرستان‌های نیمه محروم و در نهایت شهرستان‌های لالی، گتوند، اندیکا، هویزه، هندیجان، رامشیر و هفتگل به‌عنوان شهرستان‌های محروم و یا حداقل توسعه را دارا در شاخص‌های مورد مطالعه دارا می‌باشند.

شکل (۶) رتبه‌بندی میزان توسعه و فقر به تفکیک شهرستان، در استان خوزستان

لذا در خصوص توسعه، توسعه پایدار و توسعه پایدار شهری اگر ما خواستار این هستیم که پایداری مفهومی فراتر از معانی توصیفی داشته باشد. باید تعریف دقیق‌تری از نقش بازی شده توسط هدف توسعه در استراتژی‌ها و فعالیت‌های مد نظر قرار گیرد. ما نمی‌توانیم در انتظار این باشیم که شهرها ادعای دستیابی به سطح بالاتری از توسعه را داشته باشند. چرا که توسعه شیوه‌ای بسیار گسترده‌تر است که، فقط بصورت توصیفی بیان گردد و در طرح و گزارشات فقط از آن نام برده شود. بنابراین پیشنهادهاتی در خصوص رسیدن به اهداف مورد نظر به شرح زیر می‌باشد؛ که البته نیازمند مشارکت مردم و مسئولان در خصوص توسعه همه جانبه در شهر لازم می‌باشد.

- تحقق راهبرد توسعه درونی در شهرهای استان از طریق استقرار الگوی کم تراکم و یا تراکم یکسان در مناطق.
- جلوگیری از تمرکز مراکز اداری و تجاری در مرکز استان.
- فراهم نمودن محیط‌های سالم با امکانات بیشتر و کانونهای تفریحی سالم در مناطق کمتر توسعه یافته.
- احداث گردشگاهها و تفرجگاههای دورن و برون منطقه‌ای با توجه به پتانسیل‌های موجود.

- تغییر ساختار فضائی شهری از شهر تک مرکزی به شهر چند هسته‌ای از طریق تقویت هسته‌های فرعی و توزیع متوازن تسهیلات و خدمات در آن.
- بالا بردن ظرفیت عملکردی شهر از طریق افزایش دسترسی شهر و خدمات شهری با ایجاد هسته‌ها و کانونهای جدید توسعه.
- گسترش مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی در سطح مناطق فقیرتر و کمتر توسعه یافته.
- در نظر گرفتن و در اولویت قرار دادن طرح‌های شهری به مناطق کمتر توسعه یافته.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و ماخذ

- ۱- آیت الهی، علیرضا (۱۳۷۷)، اصول برنامه‌ریزی، انتشارات مرکز مدیریت دولتی، چاپ اول، تهران.
- ۲- بدری، سید علی (۱۳۸۵)، تعیین سطوح توسعه یافتگی نواحی روستایی شهرستان کامیاران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره پیاپی ۸۲.
- ۳- پیرس، جان؛ ریچارد کنت، رابینسون (۱۳۸۸)، برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک، ترجمه سهراب خلیلی شورینی، انتشارات یادواره کتاب، تهران.
- ۴- تقوایی، مسعود (۱۳۸۵)، تحلیل و طبقه‌بندی مناطق روستایی استانهای کشور بر اساس شاخص توسعه انسانی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره پیاپی ۸۲.
- ۵- تودارو، مایکل (۱۳۷۸)، توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی، سازمان برنامه و بودجه، تهران.
- ۶- حسین زاده دلیر، کریم (۱۳۸۷)، برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، چاپ اول، انتشارات سمت.
- ۷- حکمت‌نیا، حسن و موسوی، میرنجم (۱۳۸۵)، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم نوین، چاپ سوم، تهران.
- ۸- رضازاده، محمد (۱۳۷۳)، تعیین درجه توسعه یافتگی شهرستان های استان خراسان، پایان نامه کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۹- زارع شاه آبادی، علیرضا؛ طاهری، فهیمه (۱۳۸۴)، بررسی میزان توسعه شهرستان های استان کرمان (به روش اسکالوگرام)، مجله پژوهشگران فرهنگ، سال سوم، شماره ۱۳.
- ۱۰- زیاری، کرامت اله (۱۳۸۳)، مکتب ها نظریه ها و مدل ها ی برنامه ریزی منطقه ای، انتشارات دانشگاه یزد.
- ۱۱- سارکی، ناصر (۱۳۷۴)، تعیین درجه توسعه یافتگی شهرستان های استان کرمانشاه، پایان نامه کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۲- سالنامه آماری استان خوزستان (۱۳۸۵)، مرکز آمار ایران.
- ۱۳- سالنامه آماری استان خوزستان (۱۳۸۹)، مرکز آمار ایران.
- ۱۴- سالنامه آماری استان خوزستان (۱۳۹۰)، مرکز آمار ایران.
- ۱۵- فرید، یدالله (۱۳۷۵)، جغرافیا و شهر شناسی، تبریز، انتشارات دانشگاه تبریز.
- ۱۶- قانع بصیری، محسن (۱۳۷۳)، از اطلاعات تا آگاهی (نظریه تعادلات سه جزئی)، چاپ اول، تهران.
- ۱۷- قرخلو، مهدی؛ حسینی، هادی (۱۳۸۵)، شاخص‌های توسعه پایدار شهری، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۸.
- ۱۸- مرادی مسیحی، وازار (۱۳۸۴)، برنامه ریزی استراتژیک و کاربرد آن در شهرسازی ایران (نمونه موردی کلان شهر تهران)، انتشارات پردازش و برنامه ریزی شهری.
- ۱۹- مومنی، مهدی (۱۳۷۷)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، انتشارات گویا.
- ۲۰- نصیری زاده، حمید رضا (۱۳۸۳)، بررسی وضعیت فرهنگی شهرستان های استان یزد، کاوش نامه علوم انسانی، شماره ۷ و ۸، دانشگاه یزد، یزد.

۲۱- واستیوا، گوستا (۱۳۷۷)، توسعه در نگاهی نو به مفاهیم توسعه، ترجمه فریده فرهی و وحید بزرگی، نشر مرکز، تهران.

22- Alipour, H.(1996), Tourism Development within Planning Paradigms: The case Tutkey, Tourism management.

23- Barton, D, Nawell, R., Wilson, G.(2002), Preparing for financial crisis. The Mckinsey Quarterly number 2.

24- Filho, w.L.(2000), Dealing with Misconception on the concept of Sustainability international journal of Sustainability in Higher Education. vol 1, no 1.

25- Helmy, E.(2004), Toward Integration of Sustainability into Tourism Planning in Developing Countries: Egypt as a case study, Current Issues in Tourism, Vol. 7, No. 6.

26- Hall, T.(2005), Urban geography, third edition, Rutledge, New York.

27- Livingston, D. (1994), The Geographical tradition Blackwell.

28- Morgan, R. & Jeremy, A. (1974), Regional Planning: A Comprehensive View, Leonard Hill Books.

29- WECD.(1987), our common Future, oxford University Press.

30- Yükeş, H. & Metin, D.(2007), Using the Analytic Network Process (ANP) in a SWOT Analysis - A Case Study for a Textile Firm, Journal of Information Sciences, Vol. 177.

